

Å lese og vurdere flere tekster om det samme temaet

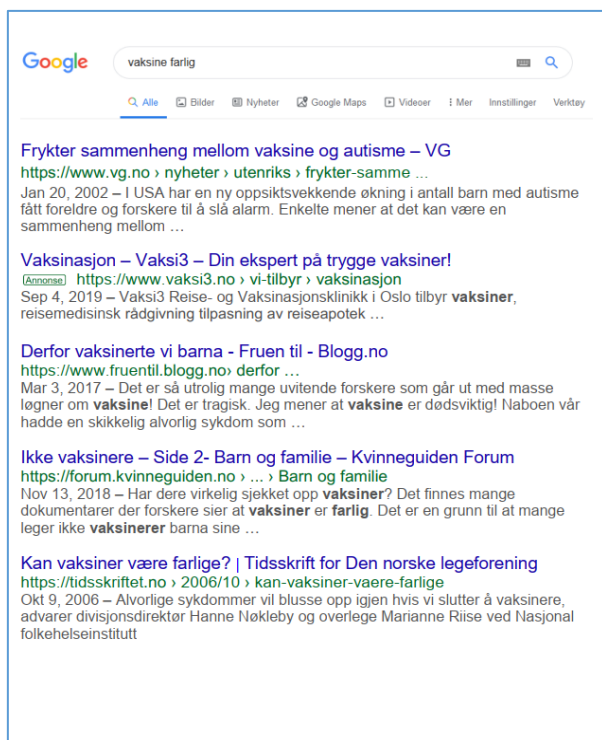
skrevet av Cecilie Weyergang og Morten Skar ved Institutt for lærerutdanning og skoleforskning (ILS), Universitetet i Oslo

Kari går i 6. klasse og skal ta vaksine mot meslinger, kusma og røde hunder. Flere av elevene gruer seg til vaksineringsen, og noen har hørt at vaksiner kan være farlige. Kari blir bekymret og bestemmer seg for å søke etter mer informasjon. Hun skriver inn ordene «vaksine farlig» i søkemotoren Google og får mange ulike søketreff, blant annet en VG-artikkel der forskere hevder at vaksine kan føre til autisme, en annonse fra en klinikk som tilbyr vaksiner, en bloggtekst, en diskusjonstråd fra Kvinneguiden og en artikkel om vaksiner fra Den norske legeförening. Hvordan skal Kari kunne finne ut om vaksiner er farlige med dette utgangspunktet?

Kildekritikk og lesing av multiple tekster i fagfornyelsen

I læreplanens overordnede del er kunnskap beskrevet som dynamisk: Hva som er gyldig kunnskap, endres i ulike kontekster og vil alltid være påvirket av hvem som formidler den og formålet med kommunikasjonen. Kritisk og vitenskapelig tenkning er derfor en sentral del av opplæringsens verdigrunnlag, og kritisk lesing og kildekritikk er framhevet i læreplanene for de enkelte fag med fagfornyelsen av læreplanverket (LK20). Kildekritikkens framtrepende plass i læreplanene må sees i sammenheng med tekstmangfoldet som omgir oss. Mangfoldet og kompleksiteten i tekster elevene møter, gjør at elevene må kunne reflektere over teksters budskap og innhold, og sammenholde det med innhold i andre tekster (NOU 2015:8). Å lese, vurdere og sammenligne flere tekster om det samme temaet kan være en måte å arbeide med kritisk tenkning, kildebevissthet og dybdelæring på.

Tidligere var kildekritikk og tekstgranskning først og fremst akademiske tilnærmingar til tekst, men i dag har vi alle behov for å lese og forstå tekster på denne måten. I forskningslitteraturen brukes ofte begrepet *multiple tekster* om flere tekster som handler om det samme temaet, men som kan variere i sjanger, uttrykksmåte og vinkling. Å lese

Er det farlig å ta vaksiner?

multiple tekster innebærer å kunne skille ulike stemmer og meninger fra hverandre, og å forstå hvordan tekster kan presentere både overlappende, motstridende og unike perspektiver (Bråten og Strømsø, 2007). Elever må i slike lesesituasjoner vurdere og sammenholde informasjon og konstruere sin egen kunnskap, slik som Kari i eksemplet innledningsvis.

Multiple tekster i skolen

Tradisjonelt har skolefagene i ulik grad gitt elever erfaring i å lese og sammenligne innholdet i flere tekster. Læreplanene i samfunnsfag på ungdomstrinnet og i historie på videregående har for eksempel hatt egne kompetansemål som slår fast at elevene skal kunne vurdere og velge ut ulike kilder for å forstå fenomener og hendelser i fortiden. Også i norskfaget har det vært vanlig å la elevene lese og sammenligne flere tekster. For eksempel har mange elever lest flere skjønnlitterære verk fra den samme litteraturhistoriske perioden for å konstruere en forståelse av ulike politiske, ideologiske og litterære strømninger. I fagfornyelsen LK20 er et slikt komparativt perspektiv forsterket i norskfaget, der elevene for eksempel skal kunne sammenligne eldre og nyere tekster og identifisere hvordan tekster endrer seg avhengig av om de leses ut fra en historisk eller en samtidig kontekst (Bakken, 2019). Det komparative perspektivet er også fremhevet i læreplanene i andre fag.

De tverrfaglige temaene i LK20 kan også være et utgangspunkt for arbeid med multiple tekster i ulike fag. For eksempel innebærer temaet *bærekraftig utvikling* i naturfag at elevene skal bevisstgjøres på hvordan vi mennesker påvirker naturen, og de skal kunne reflektere over hvordan klimakrisen kan løses eller hvordan vi skal ta vare på naturen. I beskrivelsen av lesing som grunnleggende ferdighet i naturfag står det at «elevene skal tolke og bruke informasjon fra ulike teksttyper og vurdere kritisk hvordan naturvitenskapelig informasjon framstilles og brukes i argumenter». De tverrfaglige temaene åpner med andre ord for å introdusere elevene for flere tekster om de samme faglige spørsmålene, som for eksempel: Hva er årsakene til klimaendringer? Kan elbiler løse klimakrisen? Hvor farlig er egentlig kjernekraft? Hvilke konsekvenser har vindkraftutbygging langs kysten? Lesing av multiple tekster kan på denne måten være et verktøy for å drøfte komplekse problemstillinger av samfunnsaktuell betydning, samtidig som elevene arbeider med kompetansemålene i læreplanen, de grunnleggende ferdighetene og målsettingene i læreplanverkets overordnet del.

Hva vet vi om elevenes kompetanse i å vurdere ulike kilder?

I LK20 legges det altså opp til at elevene skal kunne orientere seg i ulike kilder i flere fag, men vi vet fortsatt lite om hvorvidt lærere oppfordrer elevene til å ta utgangspunkt i flere tekster når de skal finne informasjon. En undersøkelse av norske videregåendeelevers bruk av Wikipedia viste at nettleksikonet ofte var den eneste

kilden elevene tok utgangspunkt i, når de skulle besvare skolefaglige oppgaver. Mange elever oppga at de søkte etter den ene teksten som inneholdt mest informasjon, og at de i liten grad benyttet seg av de mulighetene som finnes på internett. Hvorvidt elever velger å orientere seg i flere kilder, har sammenheng med hvilke oppgaver lærerne gir. Skal det være noe poeng i å gå til flere tekster, må oppgavene legges opp til at elevene skal sammenligne, vurdere, drøfte eller argumentere (Blikstad-Balas, 2013).

Annen forskning har vist at elever i liten grad vurderer troverdigheten til ulike kilder systematisk, og beskriver en tendens der elever bruker enkle framgangsmåter når de vurderer søketreff av typen vi eksemplifiserte i innledningen (Anmarkrud, Bråten og Strømsø, 2014; Frønes og Narvhus, 2012). Mange elever velger det første treffet i søketrefflisten eller tar utgangspunkt i stikkord som indikerer at treffene er tematisk relevante for det som er formålet med lesingen (Salmeron mfl., 2018).

En kompleks ferdighet som alle må beherske

Å lese kildekritisk har tradisjonelt blitt beskrevet som en kompetanse forbeholdt sterke og erfarne lesere. Noe av det mest krevende er å registrere motstridende informasjon i tekster og å vurdere hvilke kilder som er til å stole på. Ifølge LK20 skal elever både på småskoletrinnet og mellomtrinnet kunne vurdere ulike kilder og lese flere tekster for å konstruere forståelse, kompetanse og kunnskap. Blant annet skal elevene kunne ...

- samtale om hvordan ulike kilder, inkludert kart, kan gi informasjon om samfunnsfaglige spørsmål (*samfunnsfag etter 2. trinn*)
- utforske og presentere samfunnsfaglige spørsmål, søke etter informasjon i ulike kilder og vurdere hvor nyttig informasjonen er til å belyse spørsmålene (*samfunnsfag etter 4. trinn*)
- orientere seg i faglige kilder på bibliotek og digitalt, vurdere hvor pålitelige kildene er, og vise til kilder i egne tekster (*norsk etter 7. trinn*)
- utforske og sammenligne tekster og materielle uttrykk som kilder til kunnskap om kulturarv knyttet til kristendom og ulike religions- og livssynstradisjoner (*KRLE etter 7. trinn*)
- bruke digitale ressurser til å sammenligne og drøfte produktinformasjon og reklame i ulike medier (*mat og helse etter 7. trinn*)

Kunnskapssynet i overordnet del og kildekritikkens mer framtrødende plass i læreplanverket innebærer at lesing av multiple tekster vil være en relevant tekstpraksis i langt flere fag enn tidligere. I tillegg må arbeid med multiple tekster tilrettelegges på en måte som gjør det håndterlig for elever helt ned til 2. trinn.

For at Kari skal kunne avgjøre om vaksiner er farlige, må hun få opplæring i å lese, vurdere og sammenligne innholdet i flere tekster. Å øke elevenes kildekritiske bevissthet er en viktig del av leseopplæringen, fordi det første søketreffet på Google sjelden forteller den hele og fulle sannheten.

Referanser

Anmarkrud, Ø., Bråten, I. & Strømsø, H. (2014). Strategisk kildevurdering av multiple tekster. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 98, 47-57.

Bakken, J. (2019). Hva er nytt i det fornyede norskfaget? I Blikstad-Balas, M. og Solbu, K.R. (red.) *Det (nye) nye norskfaget*. Bergen: Fagbokforlaget.

Blikstad-Balas, M. (2013). «Et svar på nesten alt» - om elevers bruk av Wikipedia som faglig kilde i videregående skole, *Norsklæreren* 13, 34-43.

Bråten, I. & Strømsø, H. (2007). Forståelse av multiple tekster. I I. Bråten (Red.), *Leseforståelse. Lesing i kunnskapssamfunnet – teori og praksis*, (s.168--195) Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Frønes, T.S. & Narvhus, E.K. (2012). Egnert og troverdig? Elevers kildevurdering på nett. I T. E. Hauge, T.E. & Lund, A. (Red.), *Små skritt eller store sprang. Om digitale tilstander i skolen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

NOU: 2015:8. (2015). *Fremtidens skole. Fornyelse av fag og kompetanser, NOU Norges offentlige utredninger (Vol. 8)*. Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon. Informasjonsforvaltningen.

Roe, Ryen, Weyergang (2018). *God leseopplæring med nasjonale prøver – Om elevers leseutfordringer i en mangfold av tekster*. Oslo: Universitetsforlaget.

Salmerón, L., Strømsø, H.I, Kammerer, Y., Stadtler, M., van den Broek, P (2018). Comprehension processes in digital reading. I Barzillai, M., Thomson, J., Schroeder, S., van den Broek, P., *Learning to read in a digital world* (s. 91-120). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Utdanningsdirektoratet (2019). Læreplanverket <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/> [Lest 23.02.20]